

Foto: archív BARAK architekti

Architektúra, ktorá sa nebojí skúmať

Streli sme sa v impozantných priestoroch kláštora Nitrianskeho hradu, kde majú BARAK architekti od roku 2004 svoje nové sídlo. Dnes sú neprehľadným zjavom slovenskej architektonickej scény. Ich tvorba zastáva princíp jednoduchosti a kriticko-vedeckého prístupu. Konateľ a jeden z pôvodných zakladateľov tejto značky, architekt Viktor Šabík, hovorí, že produkovať dobré netreba len v oblasti matérie, ale aj vzťahov. Viac prezradil v našom rozhovore.

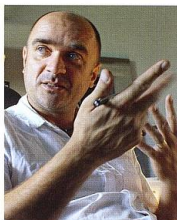

Foto: archív BARAK architekti

Kedy ste sa rozhodli pre architektúru? Vraj vás to najskôr priťahovalo k archeológii.

To bolo veľmi dávno, tuším, že v druhom ročníku na strednej škole. Archeológia súvisela s mojim záujmom o históriu a s kultúrou postavou Indiana Jonesa. Ale nakoniec ma pri výbere štúdia ovplyvnilo domáce zázemie. Jeden dieťačo bol tesárom a murárom, druhý zase zámčikom. Rodičia boli stavbári, jeden styklo architekt. Aj mama pôvodne uvažovala o architektúre. Nakoniec ukončila štúdium stavby mostov a ciest. U mňa sa z toho vykryštalizovala architektúra.

Ako si spomínate na študentské časy? Študoval som počas prelomových rokov a bolo to veľmi rozstrapkávané obdobie.

plné úvah, či zostať v krajine, alebo odísť. V osemdesiatom deviatom som bol triatlet. Vtedy sa začala na škole vytvárať skupina študentov, ktorá sa rozhodla robiť výskum na vlastnú päsť mimo oficiálnych univerzitných aktivít. Organizovali sa veľa súťaží aj výstav. Veľa aktivít sa dialo na internete. Rysovať bola vtedy kultúry priestorom.

Čo sa dialo po škole?

Začiatkom deväťdesiatych rokov ešte neboli na Slovensku veľmi vyprofilované ateliéry, v ktorých by sa dalo zamestnať a získať poznatky z praxe. Preto som sa rozhodol, že budem pôsobiť na slobodnej nohe a pritom robiť záskazy externé. Bez autorizácie to však nebolo jednoduché. Boli to tvrdé roky, počas ktorých som

musel vedieť vyžiť z minima. Malo to však aj pozitívnu stránku. Naučil som sa vážiť si akúkoľvek prácu a byť zodpovedný za všetko, čo vyprodukujem, a to nielen v materálnej rovine, ale aj v oblasti vzťahov. Livostami som si, že ak človek sklame, len ťažko získa druhú šancu, nemá, keď za ním nestojí veľká korporácia. Ja som si svoje chyby odžil na drobných zákazkách. Prvý vlastný projekt som zrealizoval rok po ukončení školy.

O čo išlo?

Navrhol som letný prístrešok reštaurácie, v ktorom bol zakomponovaný strom. Potom nasledovali ďalšie projekty. Nezarábal som veľa, ale bolo to stimulujúce. O dva roky neskôr som zrealizoval prvý rodinný dom. To už bolo v čase, keď sme sa spolu s Tomášom Šebom pokúšali vybudovať svoju vlastnú značku Barak architekti. On bol zamestnaný v inom ateliéri ako kmeňový člen, zatiaľ čo ja som robil výlučne externé. Po približne troch rokoch sme začali pracovať pre francúzsku stavebnú firmu, pôsobiacu v Prahe. Bola to výmlkavica skúsenosť, pretože sme sa dostali do kontaktu s veľkým developerom – spoločnosťou, kótovanou na európskej burze. Na Slovensku v tom čase ešte pojem developer takmer neexistoval. Nášou úlohou bolo zastrešiť ich projekty na Slovensku. Bola to dobrá skúsenosť, predovšetkým z hľadiska fungovania hierarchie takýchto spoločností a manažovania projektov do najmenších detailov, počnúc prieskumom trhu a prípravou. Podobné investičné zábery sa u nás uskutočňovali skôr živelným, než takýmto konceptným spôsobom.

Raz ste povedali, že za vami nikdy nestáli veľkí developeri.

Myslím si, že developeri sú pre architektov dôležití. Ja som však nešiel cestou zviditeľnenia sa cez veľké projekty so silným menom. Pohyboval som sa zväčša medzi rôznymi menšími zákazkami na rozličných miestach. Neskôr som vďaka medzinárodnému projektu Wonderland zistil, že v Európe je takáto fungovanie architektov úplne bežné a legitímne. Zlom nastal, keď sa nám rozhodlo, že sa bude venovať prednostne developmentu projektov než architektúre. Mne táto predstava nebola až taká bláznivá. Keďže preferujem osobný prístup, táto práca sa mi zdala byť jednoduššia – riešiť projekt do úplných detailov, vrátane organizovania financií, prieskumu trhu, kúpy pozemku či marketingu. Znamenalo to venovať sa počas roka intenzívne len jednému projektu. Mne však z hľadiska tvorivého rastu vyhovuje, keď

môžem robiť rozmanité veci. Rozhodol som sa teda, že odídem z Bratislavy do Nitry a obnovím značku Barak architekti.

Prečo práve „barak“?

V súčasnosti je to veľmi silné meno. (Smiech) My sme si ho vybrali, pretože určité dva významy. Barak je v našom ponímaní model jednoduchého domu, po hebrejsky žasa značí niečo žiarne, jagavé či prenikavé. Naša architektúra má byť zosobnením obidvoch – jednoduchosti aj prenikavosti. Jednoduchosť tu treba chápať v zmysle zachovania základnej idey, ktorá obsahuje pôvodný zámer: interpretácie priestoru. Či protinho programu architektka vôbec. Ideja by vždy mala stať

naď procesom, ktorým projekt prechádza a do ktorého vstupuje množstvo iných názorov, či už zo strany štátnej správy, investora alebo najomcov. A nech je tento proces akýkoľvek komplikovaný, ideja by mala byť stále čitateľná – a nie stratená za množstvom rozličných odbočiek.

Stalo sa vám, že ste odstúpili od projektu preto, že sa vás pôvodný zámer začal strácať?
Áno, začali sme to, ale ide o krajné situácie. Vždy sa snažíme projekt v rámci možnosti dotiahnuť do konca. Zakaždým to však nevyjde celkom podľa našich predstáv. V každom projekte dôjde k momentu, keď má človek sto chutí ušrieť do

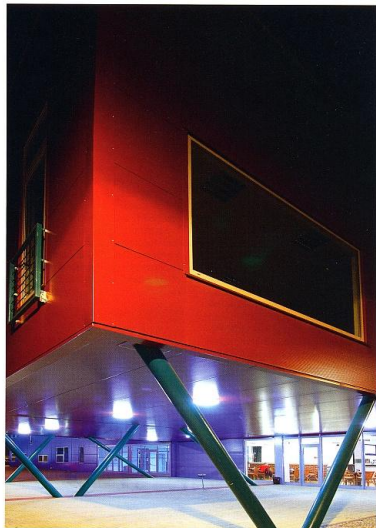

Foto: Dana Veseľská

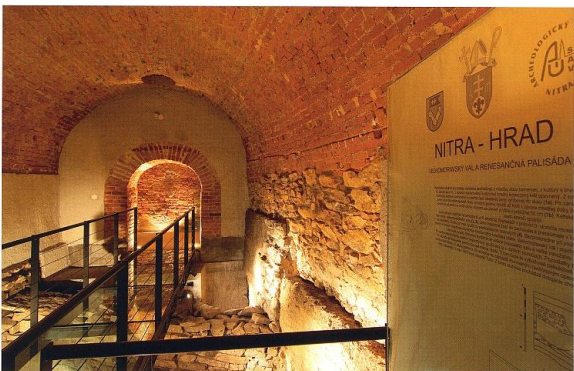

Foto: Diana Veselá

tola a odísť preč. Stalo sa tiež, že som zakaždým spíjal svoje meno s projektom, na ktorom som pôvodne začal pracovať. V tom prípade to však nefungovalo v takom spôsobe – nedokázali sme výborné žiadne styčné body a docieľť, aby sa projekt ospeš zdieľať príbližď pôvodnej predstave.

Na druhej strane, máte na svojom konte aj veľa projektov, na ktoré môžete byť vďační. Vypĺva to možno z toho, že sa snažíte pôsobiť nielen pri kritike architektúry. Z pohľadu medzinárodnej scény nejde o nič nezrezné. Do každého projektu vstupujeme s tým, že ho chceme urobiť čo najlepšie. A keďže architektúra je tímová zložka, komunikácia v rámci zrodu konceptu je podnetná, či už rozoberá podstatu alebo formu. Snažím sa síce o zachovanie určitého rukopisu v dielach, ale nemyslím si, že zamestnancov vedem tvrdou rukou. Pre porovnanie, keď sa pozriete okolo na prezentáciu diplomových prác študentov Univerzity užitkového umenia (Universität für Angewandte Kunst, pozr. red.) vo Viedni, budete zakaždým vedieť rozlíšiť žiakov Zahy Hadid, Grega Lynna a ďalších. Ide o osobnosti, ktoré na ľudí pôsobia veľ-

mi silno. Samozrejme, môže to byť spôsobené tým, že študenti sami inklinujú k určitému výrazu, myslím si však, že je dosť nebezpečné vytvárať akýsi kult. Od svojich ľudí predtým očakávam vlastnú kreatívny prístup. Najmä sa koncept musí odísť v spoločnej diskuzii a ja si musím byť istý, že tím má dostatok potrebných informácií. Do každej zákazky vstupujem a určitým spôsobom ju konjugujem, pretože som hlavný architekt a konečne firmu nesom za výsledok zodpovednosť, ale nesnažím sa o zvyšujúci dôvľad. Kreatívna atmosféra je veľmi záležca. Oceľujem najmä to, že svojich ľudí nemusím do ničoho tlačíť. Fred rokní by som ani nebol dúfať, že sa mi podarí dať v Nitre dotirovmeľ taký tím.

Ako sa vám to podarilo? Išlo to postupne. Od roku 2001 mám v kláštore pod Nitranským hradom svoj vlastný atelié. Keď v Bratislave padol väčší projekt, vznikla akási mezebra, ktorú som vykryval rozličnými zákazkami. Veľa z nich sa odvíjalo od mojej práce v kaštieli v Mogyrovciach, kde od roku 1996 pôsobím ako jeho dvojný architekt. V Nitre som najmä zamestnal jedného človeka. Potom som našiel chalana, ktorý ma nachol svojim analytickým prístupom

k problémom. Má úžasný výtvorný talent, a súčasne je zdatný aj po technickej stránke. Ďalší člen tímu je grafik. Tísto post som zaviedol, keď sme do ateliéru kúpili 3D tlačiareň. Tento človek nikdy neštudoval architektúru, svoju prácu však vníma v kontexte a uč sa myslieť architectonicky na rozdiel od grafika z bežného grafickejho štúdia. Má na starosti outfit projektov a ich grafickej dizajn. Ďalším členom tímu je kolegyňa, ktorá pôsobila v Bratislave. Je absolútne samostatná, zbežná v dizajne, interieroch a zatiaľ má na starosti menšie zákazky. Ďalej je u nás architekt, ktorý v Baroku ako študent pracoval prakticky každé leto od druhého ročníka vyspekej školy. Farná sa obľubila, keď sme v jednej mníškej cele sedeli štyria a pri návšteve profesuálu alebo investora musel ísť na chodbu, aby si návšteva mala kam sadnúť. Vytvorilo sa tu spojenie ľudí, ktorých architektúra naozaj zaujíma a ktorí sa jej venujú napriek tomu, že u nás nemáme práve ideálne podmienky. Nitra je z hľadiska dostupnosti architectonickej literatúry periféria. Je pre nás zložité dostať sa k sekundárnym prameňom, ktoré by človeku pomohli pri jeho práci. A som architectonickej scéne po čase prestal vedome sledovať. Vyvieralo to najmä z po-

treby zafinancovať si, čo je mi bližšie a čo by som chcel artikulovať svojoj tvorbu. Toto obdobie je však dárno preč, a znova cítim potrebu získať nové informácie. Odoberáme síce architectonickej časopisy, niekedy je to však komplikované. Človek si nemôže len tak sadnúť do knižnice a urobiť príjemku v súkromí s určitou témou. Keď sme napríklad robili súlad na rekonštrukciu a revitalizáciu pivovaru, potrebovali sme pomocnú ruku. Vtedy sme prvýkrát prizvali k spolupráci viedenskú ateliéru nonform, ktorý zhrabolil potrebné znalosti o konverzáciách v západnej Európe. V priebehu dvoch týždňov pripravili z dostupných materiálov výskum, z ktorého sa dalo čerpať na niekoľkých prednáškach. Na každej z nich pritom vystúpili s takou esenciálnou sumou informácií, ktorú by našinec musel dávať dokoľky možno poltóra.

Výskum je na Slovensku vo všeobecnosti zanedbávanou záležitosťou. Ako si vysvetľujete viaľný prístup spoločnosti k výskumu ako takému? Je to zatvorená v našom systéme. U nás výskum nie je tým, ktoru by sa človek mohol živiť. Princíp vedy považujeme za niečo podradné či pozdovné. Vedec je podivín – osoba, ktoru nemáme záujem platiť zo svojich daní. Bohužiaľ, tento segment je u nás absolútne podvyživený.

Vy ste však dokázali podniknúť odvážny experiment s fasádou objektu Cheese House v Nitre. Nebáli ste ísť do toho? Právdopovediac, veľmi sme nad tým nespokulovali. Od začiatku nás viedlo odhodlanie, že to jednoducho chceme spraviť, aj keď sme museli presvedčať vlastné

Foto: archt. BARAK architekti

ho statika. Nebol priestor na pochybnosti. Nechceli sme sa vzdať predstavy, s ktorou sme vyhrali súťaž a ktoru si obľúbil aj investor. Ani jeden z tradičných materiálov však nášmu riešeniu nevyhovoval – síko bolo príliš ťažké, sieťka vyzerala lacno, glachta neesteticky... Jediným materiálom s potrebnými vlastnosťami bol plast. Tým sa položíť manitnela a my sme boli nútení urobiť výskum, lebo inak by sme fasádu neboli zrealizovali podľa našich predstáv.

Vtedy bolo určite dôležitá aj podpora investora. Určite áno. Som si istý, že 99% investora by sa s nami rozlúčilo už po neúspešnom územnom rozhodnutí a odmietavaní stanovisku pamiatkarcu. Bolo to veľmi kom-

plikované, pretože o stavebné povolenie sme zadalí s neúplným územným rozhodnutím v rukách – s pamiatkarom, že sa musí dodržať názor pamiatkarcu. Rakúsky architekt, Peter Riepl, jeden z členov tohorodnej odbornej poroty ceny CE+ZA+AR, však napríklad vôbec nevedel pochopiť, prečo u nás pamiatkový úrad vôbec vstupuje do architectonickej výzvy, keď sme dodržali všetky podstatné náležitosti.

Možno ozajstnú hodnotu stavby potvrdzuje aj nominácia na cenu CE+ZA+AR. Kedysi ste sa vyjadrili, že ceny, do ktorých sa prihlasujú sami architekti, nie sú celkom dobré. Napriek tomu ste už raz toto ocenenie získali a prihlásili ste do súťaže aj polyfunkčný dom Cheese House. Áno, v roku 2006 sme sa prihlásili na základe oslovenia SKA. V tom roku však porota hľadala prvýkrát prišla na osobnú prehliadku nominovaných objektov. Dotedy mi bola cudzia už len podstata myslenia, že človek zo svojej vôle ohodnotí vlastné dielo ako síce na ocenenie. Výber by sa mal robiť na základe preferencií skupiny odborníkov. Považujem za progres, že porota súťaže CE+ZA+AR sa na vlastné oči presvedčila o funkčnom koncepte. Je obrorský rozdiel vidieť niečo na vlastné alebo posudzovať dielo na základe fotografií, v ktorých sa môžu ukryvať desiatky rozličných interpretácií. Samotné ocenenie je však určite pozitívom. Pamätá architectonickí potvrdiť jeho kredit si investora. Človek má za sebou určitý argument o tom, že niečo dosiahol, vďaka čomu ho vnímajú inak. Myslím si, že cena je dobrou podpo-

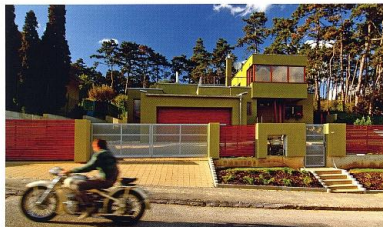
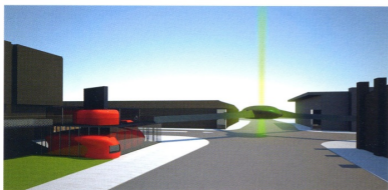

Foto: Diana Veselá

Vizuálizácia: archív BARAK architekti

Foto: Dana Veselky

rou nielen na prezentáciu architekta navonok, ale aj na jeho osobnú motiváciu robiť veci ešte lepšie a dokonalejšie ich skúmať. Dôležité je tiež, ako svoje diela prezentuje. Či dokáže, že sú niečím viac ako len stavbou – že sú architektúrou, za ktorou sa ukrýva kreatívny proces, určité myšlienka, ktorá interpretuje miesto, uhol pohľadu na svet, hodnoty investora, či danú chvíľu. Takáto architektúra kultivuje človeka.

Do akej miery dokáže súčasná slovenská architektúra kultivovať spoločnosť? Môžeme vidieť pokrok aj po období stavebného boomu, v ktorom sa takýmto hodnotám v architektúre pozornosť veľmi nevenovala?

Myslím si, že aj v uplynulom období stavebnej konjunktúry vzniklo veľa kvalitných vecí. Nakoniec, boom nemusí byť až taký zlý, najmä z pohľadu začínajúcich architektov. Vtedy má možnosť dostať sa k veľkému projektu aj pomerne mladý ateliér, čo bolo nemysliteľné napríklad v časoch, keď začínala naša generácia. Na druhej strane je však toto obdobie dosť nebezpečné. Oveľa menej sa vtedy skúma či plánuje. Kríza je preto veľmi dôležitá. A nielen z hľadiska ozdravenia mechanizmov a prečistenia trhu. Samotných investorov donúti situácia používať také stratégie, na aké by predtým maloktorí boli pomysleli. Jedna z podstatných vecí je napríklad výber dobrého architekta. Kríza je šanca. Ak existujú ateliéry prežiť, budú v období oživenia oveľa lepšie pripravené. Prepad z niekdajšieho rozmachu je naozaj desivý. V tomto období je preto dôležité mať diverzifikované portfólio investorov. Nesnažiť sa hľadať len bohatých súkromných investorov, ale spolupracovať aj so samosprávou či štátnou správou. Jednak je to dôležité preto, aby sa človek venoval rôznym témam a vo svojej tvorbe nezakrpatel, na druhej strane, súkromný investor vám v tejto krajine len ťažko zverí napri-

klad výstavbu športovej haly alebo galérie. Tieto projekty najviac umožňujú ovplyvňovať verejný priestor a formovať vkus ľudí. Po kríze sa najviac ukáže, nakoľko je naša spoločnosť vyzretá – lakmusovým papierikom budú ateliéry, ktoré ju prežijú. Dnes je viac času na premýšľanie o tom, ako a prečo stavať. Prinosom pre náš ateliér je, paradoxne, že sme nikdy neriešili projekt, v ktorom by nám investor poskytol dostatok peňazí. Myslím si preto, že keď sa rozhodneme prežiť, tak prežijeme.

Pôsobíte v Nitre, keď je reč o budúcnosti, ako vidíte jej ďalší rozvoj?

Pôsobím v Nitre je len dočasným rozhodnutím. Aj architektonická tvorba, ktorá funguje internacionálne, sa v podstate vždy vytvára z jedného miesta. To, že sídlime v Nitre, neznamená, že sa nechceme uchádzať o zákazky mimo regiónu. Som zvyknutý chodiť stále na stavbu a kontrolovať priebeh prác. Z toho vyplýva, že projekt budeme musieť viac prepracovať, ak svoje pôsobenie rozšírime za hranice regiónu. Miera zmeny v projekte a v ktoromkoľvek čase určite nebude taká veľká ako pri domácich zákazkách. Budeme musieť mať viac informácií o projekte v predstihu, prípadne vlastného človeka priamo na mieste, ktoré budú všetko koordinovať. Nitra však v posledných rokoch urobila veľký pokrok. Ešte v roku 2002 sme tu organizovali konferenciu Nitra – mesto bez ambícií? Kriticky sme sa pozreli na to, že mesto nedokázalo pre absolventov dvoch univerzít vytvoriť zaujímavé pracovné príležitosti napriek tomu, že vhodné predpoklady tu existovali. Upozorňovali sme na to, že žiadny rozvoj neanastane, kým región nepríde s možnosťou atraktívnej práce pre ľudí. Bolo by zbytočné robiť rozvojové štúdie nových obytných zón pre tridsať či štyridsaťtisíc ľudí, keby ich nemalo čo priťahovať. Nárast populácie sa nikdy nezakladá iba na prirodzenom

prírastku obyvateľstva. Mesto jednoducho musí vytvoriť magnet, ktorý ľudí priťahuje. Potom bude rozhodujúcim faktorom dať týmto ľuďom dôvod na to, aby zostali. Podstatou je však tento rozvoj vopred manažovať a vytvoriť priestor na diskusiu. Procesy dnešnej doby sú veľmi živelné. Naša krajina napríklad prešla v priebehu niekoľkých rokov procesmi, ktoré sa na iných miestach odohrávali pár desiatok rokov. Všetko je zrýchlené, a preto je spoločenská reflexia v takomto prostredí takmer nemožná. Ak ju však obídeme, môžeme zažiť reprízu toho, čo sa udialo v Bratislave. Kto by si vedel pred desiatimi rokmi predstaviť, že hlavné mesto bude posiate množstvom výškových budov? Dnes však reálne stoja. Situácia, ktorá nastala, prináša nádej, že sa snáď začneme pýtať a rozmyšľať nad tým, čo robíme. Ak krízu prežijeme, budeme nakoniec veľmi radi, že k nej došlo. Osobne som plný očakávania. Snažím sa brať veci tak, ako prídu a priľísť do budúcnosti neplánovať. Pre mňa je podstatné urobiť všetko, čo v danom momente a za daných podmienok riešim, najlepšie, ako sa len dá. Som presvedčený, že sa to dá vždy...

Anna Salvová

Architecture which does not fear to explore

We met in the imposing Nitra castle seminary where since 2004 BARAK architects have had their headquarters. Today they are a significant component of the Slovak architecture scene. Their work embodies the principle of simplicity and the critical/scientific approach. One of the founders of the firm, and also its executive, Viktor Šabik, believes that good architectural production rests not only on the base of materials, but also of relationships. He told us more in our discussion.